

Nr 179.

Ankom till riksdagens kansli den 8 juni 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret.
(1:a avd.)

I. Försvarets fastighetsfond.

A. Kapitalinvesteringar, som skola bestridas med de i 1945 års statsverksproposition upptagna kvotanslagen.

1:o) *Vissa byggnadsarbeten m. m.* I propositionen nr 97 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 mars 1945, föreslagit riksdagen (punkt 1, s. 3—35) medgiva, att i berörda statsrådsprotokoll angivna byggnadsföretag m. m. må komma till utförande samt att kostnaderna härför ävensom i statsrådsprotokollet angiven ersättning i samband med markförvärv för Hallands flygflottilj må bestridas med anlåtande av de i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2) under försvarets fastighetsfond för budgetåret 1945/46 äskade investeringsanslagen till *Vissa byggnadsarbeten m. m.*, i den mån kostnaderna icke kunna bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

Arméns delfond.

Skånska pansarregementet (Hässleholm) (s. 3—9). I propositionen 1943: 302 upptogos kostnaderna för nytt etablissement för Skånska pansarregementet till i runt tal 10 500 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Riksdagen har härav hittills för ändamålet beräknat 6 475 000 kronor enligt nyssnämnda prisläge.

Arméns fortifikationsförvaltning, som föreslagit att för etablissementet ytterligare erforderliga medel skulle beräknas för nästa budgetår, har bland medelsbehoven för budgetåret för ändamålet upptagit ett belopp av 4 433 000 kronor.

Departementschefen har funnit nödvändigt, att återstående för Skånska pansarregementets etablissement i Hässleholm erforderliga medel beräknas för budgetåret 1945/46. Av arméns fortifikationsförvaltning i samband med medelsäskandet framlagda kostnadsberäkningar visa emellertid en icke obe-

tydlig kostnadsökning i förhållande till nyssnämnda tidigare beräkning. Ökningen hänför sig främst till anläggningarna för förvaring av mobiliseringsmateriel. Förvaltningen har på departementschefens uppdrag, med iakttagande av vissa inskränkningar i byggnadsprogrammet i dess helhet, företagit en omräkning av kostnaderna, varjämte beträffande mobiliseringsförråden planläggningen reviderats i syfte att åstadkomma en mindre kostsam förrådsförläggning. Genom av fortifikationsförvaltningen föreslagna och av chefen för armén godtagna reduceringar och omläggningar ha kostnaderna nedbringats till 10 795 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. De sålunda ifrågasatta åtgärderna hava av departementschefen tillstyrkts. Med hänsyn till att kostnaderna likväl med närmare 300 000 kronor överstiga den år 1943 framlagda preliminära kalkylen har departementschefen emellertid funnit sig böra undersöka möjligheterna av ytterligare reduceringar. Sålunda hava utan alltför stora olägenheter för regementet kostnaderna för kanslihuset ansetts kunna minskas med 13 500 kronor, d. v. s. skillnaden mellan ifrågasatt kostnadsminskning för kanslihuset och ökning å körcentralen, därest tygexpeditionen förlägges dit. Prövningen av sistnämnda fråga har dock ansetts böra bli beroende på resultatet av en inom statens organisationsnämnd pågående utredning i ämnet. Vidare hava kostnaderna för officers- och underofficersmässarna synts departementschefen böra minskas med tillhoppa 77 000 kronor, motsvarande av fortifikationsförvaltningen beräknad besparing därest ett sammanförande av mässarna till en byggnad kommer till stånd. Om likväl med iakttagande av ytterligare förenklingar i byggnadssättet två särskilda byggnader kunna uppföras inom sålunda beräknad kostnadsram, synes departementschefen erinran däremot icke böra resas.

De nu föreslagna åtgärderna medföra, inberäknat minskade administrationskostnader, en besparing av ytterligare i runt tal 95 000 kronor, motsvarande enligt prisläget den 1 juli 1941 cirka 83 000 kronor. Enligt vad departementschefen inhämtat pågår inom arméförvaltningens intendenturavdelning en utredning rörande möjligheterna att nedbringa kostnaderna jämväl för matinrättningen. Resultatet därav kan emellertid ännu icke överblickas utan torde få beaktas vid blivande dispositionsbeslut. Därvid torde jämväl, fortsätter departementschefen, böra övervägas, huruvida med hänsyn till värnpliktskontingenternas storlek någon ytterligare reducering av byggnadsprogrammet — i fråga om förläggningsutrymmet, antalet vårdplatser i sjukhuset e. dyl. -- kan anses motiverad. Tills vidare har departementschefen emellertid i enlighet med det anförda beräknat totalkostnaderna för etablissementet till i runt tal 10 700 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Då, såsom nämnts, för ändamålet redan beräknats 6 475 000 kronor, skulle sålunda för nästa budgetår ett belopp av 4 225 000 kronor bliva erforderligt.

Förrådsbyggnader för territoriella förband (s. 10 och 11). Vid anmälan av statsverkspropositionen till 1944 års riksdag (kapitalbudgeten; bil. 2, s. 19) anförde departementschefen, att utredning påginge rörande förrådsfrågans lösande för försvaret i dess helhet samt att det före slutförandet av ifrågavarande utredning icke vore möjligt att bedöma, i vilken omfattning försvarsplanens kostnadsram kunde komma att belastas med kostnader för detta ändamål. Uppenbart vore, att den största sparsamhet måste eftersträvas vid byggnadsprogrammets fortsatta utformning. Därest vid utredningen skulle befinnas, att för de territoriella förråden redan anvisade medel icke försloge jämväl för anordnande av ammunitionsförråd samt att ytterligare anslagsmedel oundgängligen erfordrades redan under budgetåret 1944/45 förutsatte departementschefen, att Kungl. Maj:t skulle äga att för ändamålet taga kvotanslaget till vissa byggnadsarbeten i anspråk. Departementschefen räknade emellertid icke med något anslagsbehov för ändamålet under budgetåret 1944/45.

Riksdagen (skrivelse 1944: 107) fann icke anledning till erinran mot vad sålunda anförts.

Arméns fortifikationsförvaltning har bland medelsbehoven för nästa budgetår upptagit ett belopp av 2 000 000 kronor för förråd för territoriella förband.

Med hänsyn till att utredningen i förrådsfrågan på grund av mellankommande omständigheter ännu icke kunnat slutföras, har departementschefen ansett sig förhindrad att föreslå framläggande av ett definitivt medelsäskande i ärendet. Vad särskilt ammunitionsförråden beträffar kan något ståndpunktstagande i kostnadsfrågan icke ske, förrän tillräcklig utredning föreligger för bedömande huruvida det bland annat ur teknisk synpunkt är lämpligt att ammunitionen i avsedd omfattning förvaras i bergförråd.

Det är emellertid uppenbart, fortsätter departementschefen, att förrådsbehovet i hög grad påverkas av med den förstärkta försvarsberedskapen sammanhängande förhållanden. De stora ammunitionskvantiteter, som under beredskapstiden framställts, måste sålunda beredas en betryggande förvaring. Därest framdeles skulle befinnas, att för de territoriella förråden anvisade medel icke förslå för oundgängligen erforderliga förrådsanläggningar — friliggande eller i berg — förutsätter departementschefen, att Kungl. Maj:t skall äga att för ändamålet taga förevarande anslag i anspråk inom ramen för det av arméns fortifikationsförvaltning äskade ytterligare beloppet, 2 000 000 kronor.

Förråd för arméns truppförband (s. 11—13). För ifrågavarande ändamål har arméns fortifikationsförvaltning upptagit ett belopp av 4 000 000 kronor.

Departementschefen har anfört, att samma skäl som i det föregående anförts vid behandlingen av frågan om förråd för territoriella förband tala

för att jämväl beträffande nu ifrågavarande förråd resultatet av den pågående utredningen i förrådsfrågan avvaktas, innan definitivt förslag i ämnet framlägges för riksdagen.

Enär emellertid behovet av förrådslokaler otvivelaktigt vid en avveckling av den förstärkta försvarsberedskapen kan bli överhängande, hava medel dock nu synts böra äskas för ordnande av förrådsfrågan vid de förband, där behovet kan tillfredsställande överblickas, nämligen vid Livregementets husarer och Signalregementets kompani i Skövde, Skaraborgs pansarregemente och Andra tygkompaniet, Göta artilleriregemente samt Göta trängkår. Totalbeloppet härför har beräknats till 560 100 kronor.

Vid Västernorrlands regemente samt vid Södermanlands och Skaraborgs pansarregementen har det visat sig nödvändigt att för signalförråd och signalförrådsverkstäder uppföra särskilda byggnader. För ändamålet har beräknats ett belopp av 288 000 kronor.

I anslutning till det anförda har departementschefen sålunda för förråd för arméns truppförband tills vidare beräknat ett belopp av $(560\,100 + 288\,000 =)$ i runt tal 848 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Departementschefen har därvid förutsatt att totalkostnaderna för förrådsfrågans lösande i vad avser arméns truppförband icke skola överstiga det av arméns fortifikationsförvaltning för ändamålet beräknade beloppet, 4 000 000 kronor.

Hundgårdar vid arméns truppförband (s. 13—14). I propositionen 1943: 302 beräknades för hundgårdar vid arméns truppförband för budgetåret 1943/44 ett belopp av 174 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Anslagsbeloppet avsågs i första hand för hundgårdar vid de truppförband, som helt saknade sådana eller där vinterbonade hundgårdar ur djurskyddssynpunkt omedelbart erfordrades.

Av den utredning som numera föreligger rörande behovet av förbättrade hundgårdar vid vissa ytterligare truppförband får anses framgå, att vissa om- och nybyggnadsarbeten, delvis betingade av den nya organisationen av arméhundväsendet, äro erforderliga. Kostnaderna för nu föreslagna arbeten ha av arméns fortifikationsförvaltning beräknats till 252 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Departementschefen har tillstyrkt, att beloppet i fråga upptages för nästa budgetår att utgå av förevarande kvotanslag, men förutsätter, att ytterligare medel för hundgårdar vid arméns truppförband icke skola visa sig erforderliga.

Truppförbandssjukhus vid Bohusläns regemente (s. 14—18). Åt särskild tillkallad sakkunnig har uppdragits att inom försvarsdepartementet biträda vid fortsatt utredning rörande de sjukhusfrågor vid arméns truppförband,

som befinnas vara av sådan angelägenhetsgrad, att de nu böra upptagas till prövning.

Förutom sjukhusfrågorna vid Upplands regemente m. m. i Uppsala samt vid ridskolan å Strömsholm, vilka frågor behandlas i årets statsverksproposition, har allenast sjukhusfrågan vid Bohusläns regemente i Uddevalla ansetts påfordra behandling vid nu pågående riksdag. Det nuvarande truppförbandssjukhuset i Uddevalla motsvarar nämligen enligt utredningen icke de krav som ur medicinsk, hygienisk och byggnadsteknisk synpunkt numera måste ställas på ett dylikt sjukhus, vartill kommer att ärendet påverkas av en av Uddevalla stad planerad breddning av den förbi sjukhuset ledande utfartsvägen från staden. Utredningen har efter besök på platsen föreslagit uppförande av nytt sjukhus för regementet.

Regementets nuvarande sjukhus är avsett för omkring 35 patienter varjämte en sjukbarack finnes. Departementschefen har funnit sig böra tillstyrka, att den nya sjukhusbyggnaden inskränkes att rymma 38 vårdplatser mot av utredningen föreslagna 45 platser. Kostnaderna för en dylik byggnad hava beräknats till omkring 328 000 kronor enligt 1941 års prisläge. Det bör enligt departementschefen ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med blivande dispositionsbeslut efter förslag av arméns fortifikationsförvaltning meddela beslut om de säkerhetsföreskrifter, som kunna föranledas av den föreslagna byggnadsplatsens läge i närheten av vissa eldfarliga förråd.

Marinens delfond.

Ostkustens marindistrikt.

Reningsanläggningar å Galärvarvet (s. 18—19). Efter förslag av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1944 års riksdag har riksdagen beräknat medel för anslutning av avloppsnätet på Skeppsholmen till Stockholms stads ledningsnät.

Föreliggande förslag innebär anslutning jämväl av avloppsnätet å Galärvarvet till stadens system av avskärande avloppsledningar. Kostnaderna hava beräknats till 97 500 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941, i vilket belopp ingå kostnader för administration m. m.

Vaxholms kustartilleriregemente (s. 20—24). Regimentets kasernetablisement å Rindön utgöres av ett stort antal byggnader, av vilka många ursprungligen uppförts för andra ändamål än dem vartill de nu användas. En del av regementets nuvarande förläggningsområde har sålunda tidigare utgjort fabriksområde, varför byggnader, som uppförts för olika industriella ändamål, kommit att ingå i etablisementet. Förläggningen har seder-

mera kompletterats bland annat genom flyttning till förläggningsområdet av ett antal s. k. lägerhyddor. Genom att regementet fått övertaga förutvarande Göta livgardes fästningsbataljons kasernetablisement har regementet kommit att utrustas med två gymnastiksalar och två matinrättningar.

Inom marinledningen hava övervägts ett flertal förslag till ombyggnadsarbeten å förläggningen, varjämte från kustartilleriets sida framförts krav på uppförande av nya skollokaler för regementet. Marinförvaltningen har emellertid av kostnadsskäl ansett sig kunna för närvarande föreslå till utförande allenast vissa av de ifrågasatta arbetena, medan bl. a. lösandet av frågan om nya skollokaler ansetts böra anstå till tid efter femårsperiodens slut.

Vid personligt besök å förläggningen har departementschefen kunnat konstatera, att flera av regementets byggnader befinna sig i sådant skick, att en ombyggnad eller modernisering är i hög grad av behovet påkallad. Detta är särskilt förhållandet med de bostadsbyggnader, som marinförvaltningen redan år 1943 föreslog till ombyggnad. Även efter färdigställandet av de i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2, s. 115) omförmälda bostadsbyggnader, som försvarets bostadsanskaffningsnämnd uppför intill regementets förläggning, torde bostadsbristen å Rindön komma att vara av stor omfattning, och det har därför synts departementschefen önskvärt, att återstoden av marinförvaltningens ombyggnadsprogram nu genomföres. Kostnaderna härför hava beräknats till 509 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

De från armén övertagna kasernerna III och IV befinna sig även i sådant skick, att de snarast böra istandsättas. Med avseende å sistnämnda kasern pågår utredning huruvida denna skulle kunna ombyggas till skolbyggnad för regementet, varigenom nybyggnad för sagda ändamål skulle kunna undvikas. I avvaktan på resultatet av denna har med istandsättning av denna kasern ansetts böra anstå. Däremot hava medel föreslagits skola beräknas för istandsättning av kasern III. Medel hava även synts böra beräknas för förbättringsarbeten å marketenteriet. För dessa båda ändamål hava beräknats tillhoppa 85 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Av marinförvaltningen föreslages renovering av tvättrummen i kasernerna I och II har departementschefen tillstyrkt och för ändamålet beräknat ett belopp av 16 700 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Det sammanlagda medelsbehovet för de ovan förordade ombyggnadsarbetena skulle i enlighet med det anförda uppgå till i avrundat tal 610 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. I det angivna beloppet ingå kostnader för administration m. m.

Sydkustens marindistrikt.

Verkstadsskola för flottans sjömansskola (s. 24—30). Genom 1942 års försvarsbeslut har riksdagen i princip godkänt ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag om inrättande av en flottans sjömansskola, till vilken rekrytutbildningen för flottans fast anställda manskap skall helt centraliseras. Skolan, som beräknas för en manskapsstyrka av i runt tal 1 000 man, skall enligt riksdagens beslut förläggas till Karlskrona, där den tidigare av kustartilleriet utnyttjade s. k. stadskasernen ävensom marinens sjukhus upplåtits för ändamålet. Beträffande utbildningen vid flottan bör här omnämnas, att sjömansskolans elever uppdelas på olika yrkesavdelningar, bland andra maskinavdelningen och hantverksavdelningen. Rekrytutbildningen indelas i perioder, olika långa för olika yrkesgrenar. Efter en första period omfattande grundläggande allmänbildning, förberedande yrkesutbildning samt fysisk och disciplinerande fostran skola eleverna på maskin- och hantverksavdelningarna påbörja verkstadsutbildning. Rekrytutbildningen vid kustartilleriet äger rum enligt i stort sett enahanda linjer. Enligt tidigare gällande organisation anordnades såsom ett led i rekrytutbildningen vid flottan s. k. varvskurser vid Karlskrona örlogsvarv och för kustartilleristerna såsom ett led i rekryt- och underbefälsutbildningen liknande kurser vid kustartilleriets tygverkstäder m. m. Då denna utbildning emellertid icke visat sig effektiv, framlades för 1944 års riksdag förslag om inrättande av en särskild verkstadsskola i anslutning till sjömansskolan med lokaler i bastionen Aurora och i marinens sjukhus. Riksdagen uppsköt emellertid sitt ställningstagande i avvaktan på ytterligare utredning rörande lämpligheten och möjligheten av en närmare anknytning av verkstadsskolan till örlogsvarvet och rörande lämpligaste sättet att tillgodose lokalbehovet för en till Karlskrona förlagd verkstadsskola.

Marinförvaltningen har nu framlagt förslag om uppförande av en friliggande byggnad för verkstadsskola å en av ämbetsverket förordad plats å Karlskrona örlogsvarvs område. Kostnaderna ha beräknats till 382 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Byggnadens storlek har beräknats med ledning av ett i ärendet framlagt organisationsförslag, varav framgår, att årligen omkring 550 elever från flottan och kustartilleriet, fördelade på fyra kurser om i regel tre månader, avses skola därstädes erhålla sin första verkstadsutbildning. På ett senare stadium tillkommer praktisk tillämpning av i verkstadsskolan förvärvade kunskaper och färdigheter, för flottans personal genom tjänstgöring ombord och å varvens verkstäder och för kustartilleriets personal genom tjänstgöring vid nyssnämnda verkstäder eller vid kustartilleriets tygverkstäder.

Förslaget har synts departementschefen på ett tillfredsställande sätt tillgodose de av riksdagen anförda synpunkterna. Såsom av marinförvaltningens utredning framgår, föreligga sålunda möjligheter att ordna ett visst sam-

arbete mellan verkstadsskolan och örlogsvarvets fartygsavdelning, varigenom ett önskvärt samband med varvet erhålles. Den för skolan föreslagna platsen, som för att kunna tagas i anspråk för ändamålet förutsätter rivning av en mindre byggnad och av vissa till en pistolskjutningsbana hörande anordningar, har synts departementschefen lämplig. Skjutningarna beräknas i fortsättningen kunna äga rum å en befintlig bana å Söderstjärna. Det av riksdagen anförda önskemålet om verkstadslokaler, som kunna tillgodose nutida krav på rationell undervisning och tillbörlig yrkeshygien, har ansetts bliva i görligaste mån tillgodosett i det nya förslaget, ehuru den korta tid, som enligt utbildningsplanerna avses bliva anslagen till verkstadsutbildningen, självfallet icke kan medgiva annat än orientering och en förberedande yrkesutbildning.

För uppförande av verkstadsskolan i Karlskrona har beräknats ett belopp av 382 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 för nästa budgetår. I beloppet ingå, förutom administrationskostnader m. m., jämväl kostnader för rivning av å byggnadsplatsen befintliga anläggningar.

Departementschefen har i detta sammanhang erinrat, att 1944 års riksdag efter förslag i propositionen 1944: 185 till engångskostnader för anskaffning av undervisningsmateriel m. m. för sjömansskolan för budgetåret 1944/45 anvisat ett reservationsanslag av 200 000 kronor. Såsom av propositionen framgår avses anslaget skola tagas i anspråk för anskaffning av maskinet, verktyg och annan utrustning för verkstadsskolan i Karlskrona.

Flygvapnets delfond.

Viss ytterligare kostnad för markförvärv för Hallands flygflottilj (s. 30—34). Enligt ett med Halmstads stad träffat avtal skulle staden till kronan överlåta vissa områden, däribland fastigheterna Mickedal 15¹ och Vapnöhöjden 1¹. En del av den mark, som sålunda överlåtits å kronan, var utarrenderad. Med en av arrendatorerna — O. Johansson — träffade flygförvaltningen, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande, ett den 17 och den 29 april 1942 dagtecknat avtal med tillägg den 18 juli 1942, enligt vilket Johansson, som av Halmstads stad arrenderade lägenheten Köpmannagård, hörande under Mickedal 15¹ och Vapnöhöjden 1¹, såsom engångsersättning för frånträde av arrendet av kronan skulle erhålla ett belopp av 21 000 kronor. Avtalet godkändes av Kungl. Maj:t den 28 augusti 1942. Frågan om avlösen av ytterligare sju arrendatorer av mark å de av kronan förvärvade områdena kunde icke avgöras på frivillighetens väg. Kungl. Maj:t förordnade därför, på framställning av flygförvaltningen, genom beslut den 27 november 1942, att bland annat nyttjanderätten till ifrågavarande områden skulle avstås till kronan i den ordning lagen om expropriation stadgar.

I skrift den 7 oktober 1943 har förenämnde O. Johansson hos Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t av nåd måtte tillerkänna honom ersättning i anledning av frånträdet av arrenderätten till lägenheten Köpmannagård utöver vad han erhållit enligt det med flygförvaltningen ingångna avtalet.

Sedermera har Johansson i skrivelse den 2 januari 1944 hemställt, att ersättningen för frånträdet av arrendet måtte sättas till 40 575 kronor med avdrag för vad han redan erhållit, 21 000 kronor, men med tillägg av ränta efter viss beräkningsgrund samt av belopp till täckande av havda kostnader.

Av lämnad redogörelse i ärendet framgår, att den ersättning som genom frivillig uppgörelse överenskommits med Johansson kommit att — relativt sett — väsentligt understiga den ersättning, som senare av expropriationsnämnd fastställts för övriga arrendatorer. Mycket talar för, framhåller departementschefen, att avtalet genom omständigheternas tryck kommit att slutas vid en med hänsyn till Johanssons familje- och försörjningsförhållanden mycket oläglig tidpunkt. Vid avtalets ingående synes han ekonomiskt ha befunnit sig i det läget, att han icke vågat taga risken av att i likhet med sina mera välsituerade grannar invänta ersättningsfrågans avgörande i samband med expropriationsförfarande. Även med beaktande av att Johansson helt frivilligt ingått avtalet, har det synts departementschefen med hänsyn till det anförda icke skäligen att enbart under hänvisning till det träffade avtalet avvisa varje tanke på ett tillmötesgående av Johanssons senare framställda önskemål. Härtill kommer att, enligt vad som upplysts i ärendet, Johansson nu har svårt att fullgöra vissa åtaganden i samband med övertagandet av annat jordbruk i stället för det han lämnat. Å andra sidan synes, framhåller departementschefen, av principiella skäl Johanssons begäran om ytterligare ersättning icke kunna i full utsträckning tillmötesgås. Departementschefen har emellertid funnit sig under framhållande av de speciellt egenartade omständigheterna i det förevarande fallet beredd tillstyrka, att en ytterligare ersättning av 15 000 kronor tillerkännes Johansson. Departementschefen har därvid förordat att, därest riksdagen icke har något att erinra mot att ersättningen får utbetalas, härav föranledda kostnader må bestridas av vederbörligt under flygvapnets delfond av försvarets fastighetsfond anvisat anslag till vissa byggnadsarbeten m. m.

Markförvärv för sjunde jaktflottiljen (s. 34 och 35). Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1944: 185 beslöt riksdagen, att i flygvapnets organisation skulle ingå ytterligare en jaktflottilj, Södertörns flygflottilj, med uppsättning från och med tidpunkt, som av Kungl. Maj:t bestämdes. Flottiljen avsågs skola förläggas till det under anläggning varande krigsflygfältet å Södertörn. I särskilt av riksdagen fattat beslut (skrivelse 1944: 322) förut-sattes, att krigsflygfältet, med hänsyn till beslutet om flottiljens förläggning, skulle utvidgas att jämväl omfatta ett egendomen Hamra tillhörande område

om cirka 24 hektar, för vars förvärv beräknats 64 000 kronor. Sedan förhandlingarna med ägaren till nämnda mark icke lett till resultat, har nu framlagts förslag om inköp för ändamålet av fastigheterna 1³¹ och 1³². Kostnaderna härför hava beräknats till 57 000 kronor.

Utskottet. På därom av Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition framlagda förslag har riksdagen till Vissa byggnadsarbeten m. m., avseende investeringar i arméns, marinens och flygvapnets delfonder av försvarets fastighetsfond, för budgetåret 1945/46 anvisat investeringsanslag av 24 miljoner kronor respektive 10 miljoner kronor och 34 miljoner kronor.

I förevarande proposition nr 97 hava anmälts förslag beträffande vissa byggnadsföretag och markförvärv för försvaret, vilka vid tidpunkten för statsverkspropositionens framläggande ännu icke vore i det utredda skick, att de då kunde föreläggas riksdagen.

Såsom departementschefen framhållit föreligga vissa svårigheter vid bedömandet av behovet av förlägningsutrymme, vårdplatsantal å sjukhus m. m. vid uppförande av nya eller utbyggande av redan befintliga kasern-etablissemang. Svårigheterna i detta avseende sammanhånga med att värnpliktskontingenternas storlek kommer att under de närmaste åren undergå en icke oväsentlig successiv minskning. Med anledning härav har departementschefen föreslagit vissa reduktioner beträffande de kasern-etablissemang — närmast i vad angår förlägnings- och sjukhuslokaler — om vilkas uppförande förslag föreligga. Med avseende å den återhållsamhet, som departementschefen därvid iakttagit vid planeringen av dylika byggnader, synes utskottet icke något vara att erinra.

Övriga under nu förevarande avsnitt framlagda förslag och vad departementschefen till dem anfört och förordat har icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande. Utskottet tillstyrker alltså, att ifrågavarande företag må komma till utförande och att för bestridande av kostnaderna härför ävensom för i det föregående angiven ersättning i samband med markförvärv för Hallands flygflottilj må tagas i anspråk de för försvarets byggnadsarbeten m. m. avsedda kvotanslagen.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må medgiva, att i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 mars 1945 angivna byggnadsföretag m. m. må komma till utförande samt att kostnaderna härför ävensom i nämnda statsrådsprotokoll angiven ersättning i samband med markförvärv för Hallands flygflottilj må bestridas med anlitan av de i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2) under försvarets fastighetsfond för

budgetåret 1945/46 äskade och av riksdagen numera anvisade investeringsanslagen till Vissa byggnadsarbeten m. m., i den mån kostnaderna icke kunna bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

B. Kapitalinvesteringar för vissa särskilda markförvärv.

Arméns delfond.

2:o) Utvidgning av Södermanlands pansarregementes övningsfält m. m. Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 2, s. 36—46) att till Utvidgning av Södermanlands pansarregementes övningsfält m. m. för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 830 000 kronor.

Pansarförbanden ha liksom övriga förband behov av ett övningsfält i anslutning till förläggningssorten för den ordinarie soldatutbildningen. Med hänsyn till pansarförbandens rörlighet och för att bereda personalen tillfälle till körning med stridsvagnar i terräng av olika slag och svårighetsgrad måste dock pansarförbandens övningsfält vara av betydligt större omfattning än vad som är nödvändigt vid flertalet andra förband. Det är vidare givet, att skjutning med skarp ammunition från stridsvagn under gång måste kunna övas. Emellertid äro säkerhetsbestämmelserna sådana, att dylik skjutning så gott som undantagslöst måste utföras på särskilda pansarskjutfält med fria skottfält över havet eller över en större insjö. Goda dylika skjutfält ha nu anskaffats för samtliga pansarförband; sålunda disponerar Göta pansarlivgarde och Södermanlands pansarregemente skjutfältet å Utö, Skånska pansarregementet skjutfältet vid Ravlunda och Skaraborgs pansarregemente skjutfältet vid Kråk. All stridsvagnsskjutning kan dock ej förläggas till dessa skjutfält, utan den s. k. skolskjutningen — d. v. s. precisionsskjutning med kanon och kulspruta från stillastående stridsvagn — bör med hänsyn till utbildningens kontinuerliga bedrivande kunna äga rum i förläggningssortens närhet och helst å det ordinarie övningsfältet.

Vad övningsfälten beträffar har såvitt nu kan bedömas fullt tillräckliga områden anskaffats för Göta pansarlivgarde och Skånska pansarregementet. Vidkommande Skaraborgs pansarregemente i Skövde har i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2, s. 53—55) framlagt förslag rörande utvidgning av fältskjutningsterrängen för Skövde garnison, varigenom viss förbättring av övningsförhållandena för pansarregementet kan påräknas. I fråga om Södermanlands pansarregemente har emellertid

någon utvidgning av övningsfältet ännu icke ägt rum. Regementets nuvarande övningsfält, som har en areal av 598 hektar, erbjuder icke heller några möjligheter till skolskjutning med kanon och stridsvagnskulspruta. För sådant ändamål har hittills en lämplig plats arrenderats mot en avgift av 100 kronor per skjutdag.

Arméförvaltningens fortifikationsstyrelse framlade redan år 1943 förslag till utvidgning av Södermanlands pansarregementes övningsområde genom förvärv av viss angränsande mark, nämligen ett område öster landsvägen Eldsund—Vansö kyrka—Fogdö kyrka, samt inköp av mark för skjutplats på ön Stora Rullingen och stranden väster därom. Kostnaderna beräknades då till 1 060 000 kronor. Emellertid fann departementschefen kostnaderna enligt styrelsens förslag höga, varjämte de sociala olägenheterna av ett genomförande av förslaget till utvidgning av övningsfältet syntes avsevärda. För att få frågan i möjligaste mån allsidigt utredd anmodades därför arméns fortifikationsförvaltning att även undersöka möjligheterna att för ändamålet förvärva mark, som ej vore belägen i anslutning till regementets nuvarande övningsfält.

Särskilda av förvaltningen tillkallade sakkunniga hava verkställt en omsorgsfull utredning i ärendet och därvid kommit till samma resultat som tidigare arméförvaltningens fortifikationsstyrelse, nämligen att den ur ekonomisk och praktisk synpunkt enda möjliga utvägen är att utvidga det nuvarande övningsfältet genom förvärv av väster och nordväst om fältet belägen mark. Även den tidigare föreslagna skjutplatsen bör enligt förvaltningen förvärvas, enär för ändamålet lämplig skjutterräng icke kommer att stå till förfogande inom det sålunda föreslagna utvidgade övningsfältet.

På departementschefens uppdrag har sedermera arméchefen låtit verkställa en utredning rörande möjligheterna att genom justering av gränserna för utvidgningsområdena minska de sociala olägenheterna av förslagets genomförande. En dylik justering har befunnits möjlig att i viss utsträckning genomföra, varjämte kostnaderna för förvärvet undergått en icke obetydlig minskning utan att fältets användbarhet torde ha blivit lidande. Arméchefens förslag innebär, att vissa markbyten vore möjliga att företaga, varigenom några av de större jordbruken inom området — nämligen fastigheterna Mora 4¹ samt Eneby 1¹², 1¹⁴ och 3¹⁰ — såsom kompensation för sådan mark som oundgängligen måste avstås till kronan kunde erhålla annan ur övningsynpunkt mindre värdefull mark och därigenom bibehållas vid ungefär samma storlek som före förvärvet. Vidare syntes tre inom området bosatta trädgårdsmästare kunna utan olägenhet kvarbo, varjämte ett flertal inom området belägna byggnader syntes kunna uthyras till bostäder. En inom områdets norra del belägen lägenhet, Husby 1⁶, kunde utgå ur köpet.

Departementschefen har framhållit, att han under sådana omständigheter icke velat motsätta sig förslagets genomförande med de jämkningar som

föranletts av arméchefens sistnämnda utredning. Genom de ifrågasatta markbytena, varigenom ur jordbrukssynpunkt fullgod men för övningsfältet mindre värdefull mark lämnas i utbyte mot för kronan erforderliga områden, åstadkommes, framhåller departementschefen, att vissa av förvärvet berörda hemman kunna bibehållas vid i stort sett samma areal som tidigare. Betydelsen härav ur kommunens synpunkt är uppenbar. Vid bifall till förslaget kommer övningsfältet att utvidgas med omkring 425 hektar. Preliminära avtal ha slutits med samtliga av övningsfältets utvidgning berörda parter; beträffande skjutplatsen ha av särskilda skäl dylika avtal ännu ej träffats med samtliga sakägare, men medelsbehovet synes oberoende härav kunna tillfredsställande överblickas. På i ärendet anförda skäl har även lägenheten Husby 1^e syntts böra förvärvas. Mot de träffade preliminära avtalen, vilka torde få anses för kronan godtagbara, har departementschefen icke haft någon erinran. För att i möjligaste mån minska de sociala olägenheterna av markförvärvet har i de preliminära kontrakten i ett flertal fall avtalats, att vederbörande säljare skola äga att hyresfritt kvarbo i byggnaderna under längre eller kortare tid. Ledigblivande byggnader avses i största möjliga utsträckning skola uthyras till bostäder.

För att pansarregementet skall kunna beredas tillfredsställande övnings- *Utskottet.* möjligheter synes en utvidgning av dess nuvarande övningsfält vara erforderlig. Då det till förvärv för övningsfält föreslagna området synes vara för ändamålet lämpligt och ur kostnadssynpunkt godtagbart, tillstyrker utskottet, att detsamma inköpes. Jämväl i fråga om föreslaget förvärv av mark till skjutplats åt pansarregementet har utskottet icke något att erinra. De i fråga om markförvärven träffade preliminära avtalen synas kunna godkännas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Utvidgning av Södermanlands pansarregementes övningsfält m. m.* för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 830 000 kronor.

3:o) **Förvärv av vissa å Sundsvalls luftvärnskårs skjutfält belägna byggnader.** Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 3, s. 46—49) medgiva, att det å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, å tilläggstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till Vissa markförvärv anvisade reservationsanslaget å 5 850 000 kronor må disponeras för bestridandet av kostnaderna för i förberörda statsrådsprotokoll angivna förvärv till den del dessa kostnader icke finnas böra av skäl, som i statsrådsprotokollet anförts, bestridas från fjärde huvudtitelns reservationsanslag till extra utgifter.

På förslag av Kungl. Maj:t anvisade 1942 års riksdag å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till Vissa markförvärv ett reservationsanslag av 5 850 000 kronor. Av anslaget avsågs dels ett belopp av 24 000 kronor för förvärv av vissa för utvidgning av luftvärnsdivisionens i Sundsvall skjutplats erforderliga markområden inom Tynderö socken av Västernorrlands län, bland annat en omedelbart väster om skjutplatsen belägen allmänning, dels ock ett belopp av 95 300 kronor för mötande av oförutsedda utgifter i samband med de med anslaget avsedda markförvärven. Vid genomförande av nämnda markförvärv ansågs ur militär synpunkt ej nödvändigt att jämväl förvärva äganderätten till vissa å den s. k. gistvallen vid Skeppshamn belägna byggnader. Efter luftvärnsdivisionens omändring till luftvärnsskår har emellertid behov visat sig föreligga att utnyttja den mark, varå byggnaderna äro belägna, i sådan omfattning, att dispositionsrätten till byggnaderna bör förvärfvas av kronan.

Förhandlingar i ärendet hava resulterat i att preliminära överenskomelser träffats med samtliga vederbörande sakägare om överlåtelse av dem tillhöriga byggnader och anordningar samt dem möjligen tillkommande rätt till mark och till fiske inom marken berörande vattenområden, mot ersättningar, varierande mellan 900 kronor och 3 900 kronor och uppgående till tillhoppa 16 450 kronor. Departementschefen har funnit sig böra förordda, att uppgörelse träffas med sakägarna i enlighet med de preliminärt ingångna avtalen.

Den delpost, som under det av 1942 års riksdag anvisade anslaget av 5 850 000 kronor beräknats för utvidgning av skjutplatsen, är helt disponerad. Det belopp, som vid utmätandet av anslaget beräknades för oförutsedda behov, lämnar däremot tillgång till gäldande av de med nu ifrågasatt förvärv sammanhängande kostnaderna. Då emellertid detta förvärv icke förutsattes i framställningen om medelsanvisning till 1942 års riksdag, har departementschefen funnit frågan om disponerandet av anslaget för nu avsedda ändamål böra underställas riksdagens prövning.

Fortifikationsförvaltningen har anmält, att vissa av de förvärvade byggnaderna kunna behöva rivas för att möjliggöra ett ändamålsenligt utnyttjande av den mark, varå byggnaderna äro belägna. Med hänsyn härtill kan det enligt departementschefen ifrågasättas, huruvida de med förvärvet förenade kostnaderna böra helt bestridas med anlitande av anslag å kapitalbudgeten. Eventuellt torde en del av köpeskillingen böra bestridas med anlitande av å driftbudgeten uppfört anslag till extra utgifter. Det har syns departementschefen få ankomma på Kungl. Maj:t att efter införskaffande av ytterligare utredning i ärendet besluta härom.

På i ärendet anförda skäl tillstyrker utskottet, att uppgörelse må träffas *Utskottet.* med vederbörande sakägare i enlighet med de preliminärt ingångna avtalen. Utskottet har icke något att erinra mot det föreslagna sättet för gäldande av de med markförvärven förenade kostnaderna. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i vad mån viss del av köpeskillingen må bestridas av fjärde huvudtitelns anslag till extra utgifter.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må medgiva, att det å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens del-fond, å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till Vissa markförvärv anvisade reservationsanslaget å 5 850 000 kronor må disponeras för bestridandet av kostnaderna för i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 mars 1945 angivna förvärv till den del dessa kostnader icke finnas bära av skäl, som i nämnda statsrådsprotokoll anförts, bestridas från fjärde huvudtitelns reservationsanslag till extra utgifter.

C. Andra kapitalinvesteringar.

Arméns delfond.

4:o) **Ordnande av Svea livgardes förläggning å Järnafältet.** Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 4, s. 49—54) att till Ordnande av Svea livgardes förläggning å Järnafältet för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 3 400 000 kronor.

Kostnaderna för avskrivning till 50 % av investeringarna för Stockholms garnisons utflyttning till Järnafältet bestridas med särskilda medel (nettoinkomsterna från den av djurgårdskommissionen bedrivna exploateringen av Ladugårdsgärde, Johanneshov—Kvarnängen samt försvarets andel i Marieberg—Konradsbergsområdet).

Enligt beslut av 1938 års riksdag skall nytt etablissement för Svea livgarde uppföras vid Sörentorp å Järnafältet. För ordnande av Svea livgardes förläggning ha hittills anvisats sammanlagt 10 000 000 kronor. Härav ha i runt tala 8 000 000 kronor ställts till vederbörande förvaltningsmyndighets förfogande, varför omkring 2 000 000 kronor kvarstå odisponerade. Tidigare har man icke räknat med att kunna utföra byggnadsarbetena i snabbare takt än att nu tillgängliga medel skulle förslå jämväl för nästa budgetår. Numera har befunnits önskvärt att, i den mån förhållandena det

medgiva, fullfölja regementets utflyttning till Sörentorp redan under nästa budgetår. Förutom av militära skäl har ett snabbare byggnadstempo befunnits önskvärt av den anledningen att vid regementets definitiva utflyttning till Järvafältet vissa delar av regementets nuvarande område skulle kunna användas för bostadsbebyggelse m. m.

Vad kostnaderna för ordnande av Svea livgardes förläggning beträffar är det uppenbart, framhåller departementschefen, att de beräkningar som verkställdes före tillkomsten av 1942 års försvarsbeslut icke längre hålla streck. De förhållanden, varpå beräkningarna grundades, ha nämligen i många fall undergått genomgripande ändringar. Enligt beslut av 1944 års riksdag skall sålunda infanteriets och kavalleriets officersaspirantskola förläggas till Rådan, varvid vissa av livgardets lokaler avses skola utnyttjas även för aspirantskolans behov. Regementets sjukhus avses jämväl skola utnyttjas av första intendenturkompaniet, förlagt till Bagartorp. Då Svea livgarde enligt försvarsbeslutet är organiserat såsom cykelregemente, har ett stegrat behov av förråds- och garageutrymmen uppstått. Alla dessa omständigheter påverka kostnaderna i fördyrande riktning. Å andra sidan erhålla numera försvarets byggnader ett mer standardiserat och i ekonomiskt hänseende lämpligare utförande, varigenom kostnadsbeskränningar torde ha möjliggjorts. Vid jämförelse mellan de tidigare kostnadsberäkningarna och de nu framlagda bör även beaktas den avsevärda prisstegring som ägt rum.

Förslag till ordnande av Svea livgardes förläggning har utarbetats inom arméns fortifikationsförvaltning. Förslagets detaljer ävensom de beräknade kostnaderna för dess genomförande framgå av en föreliggande proposition bifogad kostnadstablå (bilaga 2), som slutar å 16 950 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1944. Av detta belopp belöpa emellertid 2 225 000 kronor på vissa förrådsanläggningar för krigsmateriel. Någon närmare utredning rörande detta behov föreligger icke och då en särskild av arméchefen tillkallad kommitté för närvarande är sysselsatt med att utreda förrådsbehovet i dess helhet vid armén ävensom principerna för förrådsförvaring av olika materiel, har departementschefen funnit sig icke kunna nu taga ståndpunkt till här föreliggande äskande. För vissa byggnadsbehov, bland annat logementsbyggnader, skolbyggnad, marketenteri och matinrättning samt vakt- och arrestbyggnad, ha medel av Kungl. Maj:t redan ställts till förfogande. Emellertid har beträffande logementsbyggnaderna en reducering ansetts möjlig och lämplig, varför jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 12 januari 1945 tills vidare endast 2 större och 7 mindre dylika byggnader må uppföras. Härigenom uppkommande kostnadsminskning uppgår till 590 200 kronor fränsett utgifter för administration m. m. Å vakt- och arrestbyggnaden har en besparing av 8 000 kronor kunnat ernås.

Vad förslaget i övrigt beträffar är departementschefen av skäl, som närmare berörts i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2, s. 3), icke

beredd att nu tillstyrka uppförande av gymnastikbyggnad och anläggande av idrottsplats. Medelsbehoven hava emellertid synts böra upptagas å särskild beredskapsstat för att kunna påbörjas vid inträffande arbetslöshet eller då eljest kan befinnas lämpligt. Kostnaden för sjukhus, 660 000 kronor, har synts hög och ansetts böra nedbringas genom minskning av antalet vårdplatser. Kostnaderna för sjukstall och skosmedja hava synts oproportionerligt höga. Behovet av bergrum för maskiner för värnpliktsredovisningen bör enligt departementschefen ytterligare styrkas, innan medel av Kungl. Maj:t ställas till förfogande för ändamålet. Under åberopande av den ytterligare prövning i varje särskilt fall, som i samband med blivande dispositionsbeslut i vanlig ordning avses skola äga rum, har departementschefen emellertid funnit sig beredd tillstyrka, att medel nu anvisas för förläggningens ordnande i huvudsak i enlighet med arméns fortifikationsförvaltnings förslag.

Kostnaderna i sin helhet, förutom förenämnda kostnader för förrådsanläggningar för krigsmateriel, uppgå enligt tablån till 14 725 000 kronor. I enlighet med vad av ovan anförts har detta belopp ansetts kunna tills vidare reduceras med omkring 1 250 000 kronor jämte därå belöpande administrationskostnader, cirka 75 000 kronor. Då såsom nämnts tidigare av riksdagen för här ifrågavarande ändamål anvisats tillhopa 10 000 000 kronor, skulle alltså återstå att anvisa för nästa budgetår (14 725 000 — 10 000 000 — 1 250 000 — 75 000 =) 3 400 000 kronor.

För ordnande av Svea livgardes förläggning å Järvafältet hava av riksdagen hittills anvisats sammanlagt 10 000 000 kronor, vilka medel enligt en tidigare upprättad byggnadsplan beräknats skola förslå för täckande av under nästa budgetår för ändamålet uppkommande kostnader. Av militära och andra skäl har det emellertid befunnits önskvärt, att regementets utflyttning genomföres tidigare än vad som förutsatts. Härtill kommer att förutsättningarna för lösandet av förläggningsfrågan undergått vissa väsentliga förändringar, varigenom vissa kostnadsökningar uppstått. Angivna omständigheter hava föranlett utskottet tillstyrka, att medel anvisas för ifrågavarande ändamål för nästa budgetår. Med de av departementschefen föreslagna inskränkningarna i byggnadsprogrammet, vilka jämväl utskottet finner motiverade, skulle den behövliga medelsanvisningen uppgå till 3 400 000 kronor. Utskottet tillstyrker, att nämnda belopp anvisas av riksdagen.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Ordnande av Svea livgardes förläggning å Järvafältet* för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 3 400 000 kronor.

5:o) Ordnande av Svea artilleriregementes och Stockholms tygstations förläggningar å Järvafältet. Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 5, s. 54—65) att till Ordnande av Svea artilleriregementes och Stockholms tygstations förläggningar å Järvafältet för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

Enligt skrivelse 1938: 253 biföll riksdagen av Kungl. Maj:t i propositionen 1938: 180 framlagt förslag rörande vissa till Stockholms garnison hörande truppförbands och anstalters utflyttande till Järvafältet, innebärande bland annat att Svea artilleriregemente skulle förläggas till trakten av Rissne och Stockholms tygstation till trakten söder om Rissne i närheten av Solvalla hållplats. Det syntes lämpligt, att dessa båda förläggningsfrågor ordnades samtidigt, enär regementet och tygstationen hade av varandra beroende verksamhet och fördenskull avsågos att förläggas i omedelbart grannskap av varandra.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1939: 140 anvisade riksdagen för ordnande av ifrågavarande förläggningar såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor. Av propositionen framgår, att anläggningarnas färdigställande preliminärt beräknades draga en sammanlagd kostnad av 22 935 000 kronor, varav för Svea artilleriregemente 16 685 000 kronor och för Stockholms tygstation 6 250 000 kronor.

1941 års riksdag anvisade för samma ändamål såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, för budgetåret 1941/42 ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor. För ordnande av Svea artilleriregementes och Stockholms tygstations förläggningar å Järvafältet ha sålunda hittills anvisats tillhopa 15 000 000 kronor.

Med avseende å frågan om Svea artilleriregementes utflyttning till Järvafältet må vidare följande framhållas.

Genom beslut den 24 november 1944 har Kungl. Maj:t dels fastställt situationsplan för vissa delar av etablissemnet, dels ock av tillgängliga medel ställt tillhopa 5 460 000 kronor till förvaltningens förfogande för uppförande av 7 större och 3 mindre logementsbyggnader samt matinrättning med värmecentral m. m.

Av militära och andra skäl har det befunnits önskvärt, att regementet utflyttade till sitt nya etablissemnet tidigare än vad som förutsatts. Inom fortifikationsförvaltningen har utarbetats fullständigt förslag till ordnande av regementets förläggning. Förslagets detaljer ävensom de beräknade kostnaderna för dess genomförande framgå närmare av en förevarande proposition bilagd kostnadstabla (bilaga 3), slutande å ett belopp av 17 290 000 kronor. Av nämnda belopp avses 1 590 000 kronor för förrådsanläggningar för krigsutrustningsmateriel. I betraktande av den avsevärda prisstegring

— enligt fortifikationsförvaltningen cirka 37 % — som inträffat sedan 1939, då de tidigare kostnadsberäkningarna framlades, innebär det nu beräknade beloppet i realiteten en avsevärd besparing. Härtill kommer att vid dimensionering av flertalet lokaler såsom matinträttning, marketenteri, sjukhus m. m. hänsyn måst tagas till det förhållandet, att enligt 1942 års försvarsbeslut första tygkompaniets och tygförvaltningsskolans förläggning avses skola ordnas i anslutning till Svea artilleriregementes förläggning för att möjliggöra gemensamt utnyttjande av dylika lokaler.

Av samma skäl som anförts vid behandlingen i närmast föregående punkt av frågan om ordnande av Svea livgardes förläggning hava ej heller beträffande Svea artilleriregemente medel nu synts departementschefen böra beräknas för förrådsanläggningar för krigsutrustningsmateriel och ej heller för gymnastikbyggnad och idrottsplats. Kostnaderna för sjukhus samt för sjukstall och skosmedja hava ansetts kunna minskas. För bergförråd för utrustningsammunition, tillika bergtrum för maskiner m. m. för värnpliktsredovisningen, har upptagits ett belopp av 700 000 kronor. Med hänsyn till pågående utredningar i förrådsfrågan har departementschefen icke funnit sig beredd att nu taga slutlig ställning till detta äskande. I föreliggande fall har försiktigtvis tills vidare ansetts böra räknas med det för ändamålet föreslagna beloppet, 700 000 kronor. Det har synts departementschefen få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan principfrågan lösts, fatta beslut rörande förrådens utförande, därvid särskilt bör prövas huruvida det av ekonomiska och andra skäl är lämpligt att anordna bergförråd.

För ordnandet av Svea artilleriregementes förläggning har sålunda, med de inskränkningar i byggnadsprogrammet, som angivits i det föregående och med frånräknande av mot inskränkningarna svarande administrationskostnader, tills vidare ansetts böra beräknas ett totalbelopp av i runt tal 15 000 000 kronor.

Beträffande *Stockholms tygstation* har till en början anförts, att tygverkstäderna under normala förhållanden beräknas sysselsätta en arbetsstyrka av 225 man och omfatta ett flertal olika avdelningar.

Vidare har framhållits, att tygstationen för närvarande arbetar under relativt ogynnsamma förhållanden. Verkstadsdriften är visserligen i huvudsak koncentrerad till *en* plats, den s. k. artillerigården i fastigheten Riddargatan 13 i Stockholm, men de lokaler som där stå till buds måste enligt uppgift från arméförvaltningens tygavdelnings verkstadsbyrå betraktas såsom synnerligen otidsenliga. Sålunda har uppgivits, att såväl ventilations- och belysningsförhållandena som de hygieniska anordningarna äro otillfredsställande. Vissa avdelningar inom verkstadsdriften, såsom pjäs-, instrumentbil- och sadelmakarverkstäderna samt verkstadsskolan, äro helt eller delvis inrymda i förhyrda lokaler. De årliga hyresutgifterna för dylika lokaler

uppgå för närvarande till cirka 50 000 kronor. Även de förhyrda lokalerna torde delvis vara otillfredsställande, vartill kommer, att splittringen av verksamheten givetvis måste menligt inverka på driftsresultatet.

Med hänsyn härtill och till Stockholms tygverkstäders omfattande och för försvaret betydelsefulla uppgifter ävensom med tanke på nuvarande otillfredsställande lokalförhållanden har departementschefen funnit det vara i hög grad önskvärt, att tygstationens sedan länge beslutade utflyttning till trakten av Solvalla å Järvafältet snarast möjligt kommer till stånd. Vid Solvalla har redan uppförts en signalverkstad och vissa tygförråd, av vilka anläggningar signalverkstaden sorterar direkt under arméförvaltningens tygavdelning och tygförråden under tygstationen.

I samband med framläggande av förslag i statsverkspropositionen till 1944 års riksdag rörande vissa optiska verkstäder anförde departementschefen, att frågan om den optiska reparationstjänsten i dess helhet var föremål för utredning samt att enligt vad för det dåvarande kunde bedömas dylika verkstäder syntes bli erforderliga bland annat i Stockholm och Karlskrona. I nu föreliggande förslag till nya tygverkstäder för Stockholms tygstation har räknats med en optisk verkstad för armén, varvid framhållits, att verkställd utredning givit vid handen, att arméns och marinens behov av lokaler för den optiska reparationstjänsten i Stockholm lämpligen borde tillgodoses var för sig.

I fråga om tygverkstädernas förläggning föreligga två alternativ, nämligen antingen friliggande verkstäder med endast den optiska verkstaden förlagd i berg eller bergförläggning för samtliga avdelningar utom för verkstadsskola, virkesförråd m. m. Kostnaderna ha numera, sedan viss ändring i det ursprungliga bergförslaget vidtagits och med iakttagande av utav försvarets fabriksstyrelse ifrågasatta omdispositioner, beräknats till 4 514 000 kronor respektive 5 830 000 kronor. De årliga driftskostnaderna hava beräknats bli cirka 32 000 kronor lägre vid bergalternativet.

Departementschefen har för egen del framhållit, att den optiska verkstaden med dess synnerligen dyrbara och svårersättliga utrustning och materiel obetingat synes böra förläggas i berg. Beträffande övriga tygverkstäder har departementschefen efter noggrant övervägande av på frågan inverkan faktorer och i betraktande av den betydande kostnadsskillnaden, enligt beräkningarna icke mindre än i runt tal 1 300 000 kronor, emellertid tillstyrkt, att verkstäderna utföras såsom friliggande. Planläggningen har ansetts böra ske i huvudsak i enlighet med av arméns fortifikationsförvaltning för detta alternativ framlagda förslag, dock med de ändringar i kostnadsbesparande syfte som föreslagits av fabriksstyrelsen. Kostnaden har i enlighet härmed beräknats till i runt tal 4 500 000 kronor. Frågan om lämpligaste byggnadsplats har emellertid ansetts böra av Kungl. Maj:t, i samband med blivande dispositionsbeslut, ytterligare prövas, varvid jämväl bör övervägas huru-

vida icke måhända — icke minst ur luftskyddssynpunkt — en uppdelning av verksamheten på flera byggnader än vad fortifikationsförvaltningen föreslagit kan vara önskvärd och möjlig att genomföra inom anslagsramen.

Såsom inledningsvis nämnts ha hittills för ordnande av Svea artilleriregementes och Stockholms tygstations förläggningar å Järvafältet av riksdagen anvisats tillhopa 15 000 000 kronor. Med undantag för vissa kostnader, som ännu icke låta sig tillfredsställande beräknas, har, såsom av det föregående framgår, enahanda belopp föreslagits skola upptagas för Svea artilleriregementes förläggning. Av redogörelsen framgår vidare, dels att av det anvisade beloppet, 15 000 000 kronor, sammanlagt 493 300 kronor av Kungl. Maj:t ställts till förfogande för vissa med Stockholms tygstation sammanhängande ändamål, dels ock att medelsbehovet för tygstationen bör beräknas till 4 500 000 kronor. Det sammanlagda ytterligare medelsbehovet för Svea artilleriregemente och Stockholms tygstation för nästa budgetår skulle i överensstämmelse härmed uppgå till $(15\,000\,000 + 493\,300 + 4\,500\,000 - 15\,000\,000 =)$ i runt tal 5 000 000 kronor.

Utskottet finner bärande skäl hava anförts för att såväl Svea artilleriregementes och Stockholms tygstations sedan länge beslutade utflyttning till Järvafältet snarast kommer till stånd och tillstyrker alltså att medel härför anvisas för nästa budgetår. Beträffande ordnandet av Svea artilleriregementes förläggning synes utskottet icke något vara att erinra mot att det framlagda byggnadsprogrammet följes med däri av departementschefen föreslagna ändringar. Vidkommande Stockholms tygstation har utskottet vid bedömande av frågan huruvida tygverkstädernas förläggning bör ske friliggande eller i berg icke funnit anledning frånga vad departementschefen härvidlag föreslagit. Sålunda tillstyrker utskottet, att den optiska verkstaden med utrustning och materiel förlägges i berg, under det att verkstäderna utföras såsom friliggande. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva frågan om lämpligaste byggnadsplats ävensom rörande verksamhetens uppdelning på antal byggnader.

Sedan den 1 maj 1941 har arméförvaltningens tygavdelning för Stockholms tygstations räkning av forskningsinstitutet för fysik förhyrt dess högspänningshall, dit reparationstjänsten för avståndsinstrument vid tygstationen förlagts. Medel för byggande av optisk verkstad inkluderande a-instrumentverkstad i anslutning till de föreslagna tygverkstäderna ingå i det under förevarande punkt äskade anslaget. Verkstaden torde vara färdig att tagas i bruk tidigast hösten 1947. Enligt vad utskottet inhämtat, har forskningsinstitutet uttalat önskemål om att snarast få disponera högspänningshallen för trängande forskningsuppgifter. Fråga har därför uppkommit om uppförande av en provisorisk byggnad användbar såsom a-instru-

mentverkstad för tygstationen. Det har därvid befunnits lämpligt att undersöka möjligheterna att för ändamålet disponera ett av Stockholms tygstations tygförråd vid Solvalla ävensom att undersöka kostnaderna för de förändringar, som erfordras för att göra detsamma användbart såsom a-instrumentverkstad. Inom arméförvaltningens tygavdelning hava i sådant hänseende framlagts tre förslag till lösning av frågan. Kostnaderna enligt de olika förslagen hava uppskattats till 147 000 respektive 88 000 och 88 000 kronor. Utskottet vill framhålla, att utskottet icke har något att erinra mot att för ifrågavarande ändamål åtgärder vidtagas enligt ettdera av sistnämnda båda förslag, vilka ansetts på ett tillfredsställande sätt kunna tillgodose det föreliggande behovet. Kostnaderna synas utskottet lämpligen böra bestridas med anlitande av det för anläggande av ny tygstation beräknade anslaget. Vid bifall till vad utskottet sålunda föreslagit vinnes fördelen, att högspänningshallen kan frigöras redan instundande höst, vilket synes vara av värde med hänsyn till forskningen vid nämnda institut.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Ordnande av Svea artilleriregementes och Stockholms tygstations förläggningar å Järvaåfältet* för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

6:o) *Ordnande av Göta pansarlivgardes förläggning.* Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 6, s. 65—71) att till Ordnande av Göta pansarlivgardes förläggning för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 2 750 000 kronor.

För ordnande av Göta pansarlivgardes förläggning till Enköping har riksdagen hittills anvisat sammanlagt 8 000 000 kronor. Etablissementet är under uppförande.

Någon definitiv kostnadsberäkning har tidigare icke kunnat framläggas, enär slutgiltig utredning i ämnet icke förelegat. Särskilt frågorna om verkstadsdriftens ordnande och om anordnande av förråd för mobiliseringsmateriel m. m. ha fordrat en omsorgsfull och tidsödande utredning, som först nu avslutats.

Den nu framlagda kostnadsberäkningen, som fogats såsom bilaga 4 till föreliggande proposition, utvisar en kostnad av 10 005 000 kronor för själva etablissementet, inklusive friliggande stridsvagnswerkstad och ammunitionsförråd. Om sistnämnda anläggningar förläggas i berg, uppstår en beräknad merkostnad av 943 000 kronor. För garage- och förrådsanläggningar för krigsreservmateriel tillkommer ytterligare ett belopp av 1 378 000 kronor, allt enligt prisläget den 1 juli 1944.

Vidkommande till en början kostnaderna för själva etablissemnet hava posterna för gymnastikbyggnad med bastu samt idrottsplats ansetts tills vidare böra utgå. Ej heller har musikbyggnad nu ansetts böra komma till utförande. Innan medel ställas till förfogande för uppförande av tyg- och motorexpeditionsbyggnad, har statens organisationsnämnds utlåtande ansetts böra inhämtas rörande ifrågavarande expeditioners planering. Beträffande posterna i övrigt har departementschefen icke funnit något vara att erinra.

Vid tidigare prövning av frågan huruvida särskild stridsvagnsverkstad bör anordnas eller om förbandet skall för sina motorfordonsreparationer m. m. i huvudsak repliera på Aktiebolaget Nordströms Linbanor i Enköping, förutsattes preliminärt — efter erbjudande från bolaget att på egen bekostnad utvidga sina anläggningar i och för reparationsarbeten för regementets räkning — att sistnämnda alternativ skulle visa sig fördelaktigast. Emellertid har det sedermera vid förhandlingarna med bolaget framkommit, att bolagets erbjudande likväl torde komma att ställa sig ur ekonomisk synpunkt relativt ogynnsamt för kronan. Bolaget har nämligen ansett sig böra räkna med amortering av erforderliga nybyggnader medelst tilläggsdebitering å reparationsarbetet på så kort tid som 10 år, varjämte bolaget önskat vissa garantier rörande såväl reparationsverksamhetens omfattning som dess fördelning under året. Viss osäkerhet råder även huruvida bolaget kan åtaga sig reparationer av annan materiel än fordonsmateriel, såsom vapen, signal- och intendenturmateriel. Av arméförvaltningens tygavdelnings verkstadsbyrå uppgjorda kalkyler hava ansetts giva belägg för att alternativet med egen verkstad, driven i regementets regi, ställer sig ekonomiskt avsevärt fördelaktigare än ett anlåtande av Aktiebolaget Nordströms Linbanor. En förutsättning härför är dock att anläggningskostnaderna begränsas till det belopp, som fortifikationsförvaltningen beräknat för friliggande verkstad. Om verkstaden förlägges i berg bliva anläggningskostnaderna betydligt högre och räntabiliteten sålunda sämre.

Efter den omfattande utredning i verkstadsfrågan, som numera ägt rum, har departementschefen ansett sig böra tillstyrka, att särskild stridsvagnsverkstad anläggas. Departementschefen har därvid även beaktat den synpunkten att utbildning av personal i stridsvagnsreparationstjänst bör äga rum och att ifrågavarande personal bör vara disponibel i händelse av krig. Bland annat med hänsyn till att förutsättningarna för anordnande av en bergverkstad enligt vad departementschefen inhämtat icke kunna anses gynnsamma på här ifrågavarande plats, har departementschefen vidare förordat, att verkstaden anordnas såsom friliggande. Kostnaderna för en dylik verkstad har i enlighet med arméns fortifikationsförvaltnings förslag ansetts tills vidare kunna beräknas till 1 098 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1944. Beloppet, som icke inkluderar administrationskostnader, har

emellertid synts departementschefen högt, varför departementschefen förutsätter ytterligare prövning av medelsbehovet innan arbetena på verkstaden påbörjas. Med hänsyn till den avsevärda merkostnad, som i förevarande fall kan förutses, därest ammunitionsförråden skola insprängas i berg, har departementschefen tillstyrkt, att desamma uppföras såsom friliggande.

Med godtagande av fortifikationsförvaltningens kostnadsberäkningar och med iakttagande av de inskränkningar i byggnadsprogrammet, som i det föregående förordats, har departementschefen beräknat kostnaderna för etablissemnet inklusive friliggande verkstad och ammunitionsförråd till i runt tal 9 350 000 kronor.

Beträffande slutligen garage- och förrådsanläggningarna för krigsreservmateriel hava de framlagda beräkningarna, som lära grunda sig på definitiva uppgifter rörande omfattningen av ifrågavarande materiel, ansetts kunna läggas såsom grund för äskande av medel för ändamålet, trots att den s. k. förrådskommittén icke — såsom i annat sammanhang anförts — kunnat framlägga definitiva förslag och principer rörande förrådsfrågornas lösande. Resultatet av kommitténs arbete har dock ansetts icke böra avvaktas, innan medel av Kungl. Maj:t ställas till förfogande för ändamålet. Kostnaderna för förråden, inklusive administration, hava alltså upptagits till 1 378 000 kronor. För vissa särskilda serviceanordningar ha beräknats 26 000 kronor.

I anslutning till det anförda har departementschefen beräknat totalkostnaderna för Göta pansarlivgardes etablissemnet till $(9\,350\,000 + 1\,378\,000 + 26\,000 =)$ i runt tal 10 750 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1944. Enär såsom nämnts av riksdagen för ändamålet anvisats 8 000 000 kronor, skulle för nästa budgetår behöva anvisas resterande belopp, eller 2 750 000 kronor.

Utskottet. Utskottet har funnit sig böra tillstyrka, att det framlagda byggnadsprogrammet för kasernetablissemnets uppförande följes med iakttagande av de inskränkningar i detsamma, som av departementschefen förordats. De i enlighet härmed uppgjorda kostnadsberäkningarna synas böra godtagas. Den verkställda utredningen i ärendet har övertygat utskottet om lämpligheten av att en särskild stridsvagnsverkstad anlägges vid förbandet och att densamma anordnas som friliggande. Då Kungl. Maj:ts förslag ej heller i övrigt givit utskottet anledning till erinran, får utskottet hemställa,

att riksdagen må till *Ordnande av Göta pansarlivgardes förläggning* för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 2 750 000 kronor.

Flygvapnets delfond.

7:o) Vissa kompletteringsarbeten vid flygvapnets försökscentral å Malmen. Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 7, s. 71—75) att till Vissa kompletteringsarbeten vid flygvapnets försökscentral å Malmen för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 40 000 kronor.

I försvarsbeslutet förutsågs viss utökning av försökscentralens lokaler i förhållande till tidigare byggnadsplaner. Emellertid hava för ändamålet avsedda belopp icke föreslagit trots att icke oväsentliga beskränningar av byggnadsprogrammet ägt rum. Utöver beräknade och till förfogande ställda medel, 1 155 480 kronor, har flygförvaltningen begärt ytterligare ett belopp av 52 000 kronor.

Departementschefen har ansett medelsanvisningen böra begränsas till 40 000 kronor.

För bestridande av kostnaderna för ifrågavarande kompletteringsarbeten vid försökscentralen tillstyrker utskottet, att medel anvisas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. *Utskottet.*

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Vissa kompletteringsarbeten vid flygvapnets försökscentral å Malmen* för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 40 000 kronor.

8:o) Vissa merkostnader för Södermanlands flygflottilj. Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 8, s. 75—77) att till Vissa merkostnader för Södermanlands flygflottilj för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 94 000 kronor.

Förslaget innebär anvisande av ytterligare medel för byggnadsarbeten vid flottiljen, vilka arbeten till största delen hänföra sig till av flygfältets utvidgning betingade kompletteringar av flygfältsbelysningen.

Då ifrågavarande byggnadsarbeten få anses erforderliga, tillstyrker utskottet den för ändamålet äskade medelsanvisningen. *Utskottet.*

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Vissa merkostnader för Södermanlands flygflottilj* för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 94 000 kronor.

II. Försvarets fabriksfond.

9:o) Vissa byggnadsarbeten vid centrala torpedverkstaden. Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (punkt 9, s. 77 och 78) att till Vissa byggnadsarbeten vid centrala torpedverkstaden för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 39 000 kronor.

I skrivelse den 1 juli 1944 ävensom i sina anslagsäskanden för nästa budgetår upptog marinförvaltningen till behandling frågan om torpedanskaffning för marinen och framlade i samband därmed en fullständig plan för dylik anskaffning under de närmaste budgetåren, innebärande tillverkning av dels torpeder av nu gängse konstruktion i största möjliga omfattning, dels ock torpeder av en ny konstruktion.

I särskild skrivelse den 18 augusti 1944 har försvarets fabriksstyrelse i anledning av marinförvaltningens förslag att viss del av tillverkningen skulle avse torpeder av ny konstruktion äskat tillhopa 655 000 kronor — varav för byggnader 505 000 kronor och för maskinutrustning 150 000 kronor — för viss tillbyggnad av centrala torpedverkstaden.

Vid anmälan av propositionen 1944: 288 framhöll departementschefen, bland annat, att det syntes böra undersökas huruvida icke den nya tillverkningen genom jämkning av tillverkningsprogrammet beträffande torpeder av äldre konstruktion skulle kunna äga rum utan ytterligare kapitalinvesteringar i torpedverkstaden.

I en den 25 januari 1945 dagtecknad promemoria har försvarets fabriksstyrelse sedermera anmält, att inom styrelsen utredning verkställdes i vad mån centrala torpedverkstaden vore i behov av ombyggnad för att kunna fullgöra de torpedleveranser, vilka under vissa i årets statsverksproposition angivna förutsättningar skulle ankomma på verkstaden. Det hade därvid kunnat konstateras, att endast vissa mindre ändringar erfordrades, vilka ändringar voro betingade av att torpeder av den nya konstruktionen skulle tillverkas. Enligt inom styrelsen utförda beräkningar skulle byggnadsarbetena komma att draga en sammanlagd kostnad av 39 000 kronor, varjämte till maskinutrustning skulle erfordras ett belopp av 4 000 kronor.

Departementschefen har tillstyrkt medelsanvisningar i enlighet med sistnämnda förslag.

Utskottet. Utskottet tillstyrker, att medel för ifrågavarande byggnadsarbeten och maskinanskaffning anvisas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Beträffande sistnämnda anslagsbehov gör utskottet hemställan under följande punkt. Beträffande nu förevarande punkt hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Vissa byggnadsarbeten vid centrala torpedverkstaden* för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 39 000 kronor.

10:o) *Anskaffning av vissa maskiner för centrala torpedverkstaden.* Under hänvisning till vad utskottet anfört under närmast föregående punkt, får utskottet i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 10, s. 79) hemställa,

att riksdagen må till *Anskaffning av vissa maskiner för centrala torpedverkstaden* för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 kronor.

Stockholm den 8 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Lindström, Gränebo, Bernhard Nilsson, Karl Andersson, Mannerskantz, Heiding, Gustaf Karlsson, Gustaf Iwar Anderson, Gillström och Albertsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Svensson i Grönvik, Ward, Pettersson i Dahl, Staxäng, Hall, Holmström, Lindholm, fru Alvéén, herrar Boman i Kieryd, Pettersson i Degerfors och Thapper.*